

Egedy Gergely

Az Egyesült Királyság 2024-ben: a hatalomváltás anatómiája

The United Kingdom in 2024: The Anatomy of Regime Change

Összefoglalás

A 2024-es évet aligha lehetne eseménytelenként jellemezni a brit politikában. A 2010 óta kormányzó konzervatívok történelmük legsúlyosabb vereségét szenvedték el, a kormányzati hatalomból másfél évtizedre kiszorított Munkáspárt viszont valósággal földcsuszamlásszerű győzelmet aratott az év közepén, júliusban tartott általános választáson. Ez a fordulat szinte két egyenlő félre osztotta az évet: az elsőben Rishi Sunak, a másodikban Keir Starmer játszotta a főszerepet. Eközben Nigel Farage Reform Pártja pártja öt mandátum elnyerésével bejutott a westminsteri parlamentbe és az év második felében látványos növelni tudta népszerűségét. A tragikus southporti késelés nyomán az augusztus régen látott utcai zavargásokat hozott jó néhány brit városban, a kormányzatot és az ellenzéket egyaránt figyelmeztetve a bevándorlással összefüggő szociális problémák megoldatlanságára. Az alábbi tanulmány a fejlemények politikai és szociológiai hátterének az elemzésére vállalkozik, utalva arra is, hogy a drámai belpolitikai változások ellenére Nagy-Britannia külpolitikájában viszont a kontinuitás erősebb maradt a változásoknál, bár észlelhető némi közeledési szándék az Európai Unióhoz.

Kulcsszavak: Brexit-koalíció, „crossover age”, thatcherizmus, Badenoch, Reform Párt, Skót Nemzeti Párt.

Summary

The year 2024 can hardly be described as eventless in British politics. The Conservatives, in power since 2010, suffered their biggest ever defeat, while the Labour Party, out of power for

PROF. DR. EGEDY GERGELY, professzor emeritus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék (Egedy.Gergely@uni-nke.hu).

a decade and a half, won a landslide victory in the July general election. This turn of events effectively split the year into two equal halves, with Rishi Sunak taking centre stage in the first half and Keir Starmer dominating in the second. Meanwhile, Nigel Farage Reform Party won five seats in the Westminster Parliament and managed to significantly increase its popularity in the second half of the year. In the wake of the tragic stabbing in Southport August saw street riots in a number of British cities not seen for a long time, serving as a stark reminder to both the government and the opposition of the unresolved social issues surrounding immigration. This study aims to analyse the political and sociological background to these developments. It also finds that, despite the dramatic domestic changes, continuity has remained stronger than change in Britain's foreign policy, although there is some evidence of a desire to move closer to the European Union.

Keywords: Brexit-coalition, crossover age, Thatcherism, Badenoch, Reform UK, Scottish National Party

BEVEZETÉS

2024 lényegében arról szólt az Egyesült Királyságban, hogy ki vezesse az országot. Januártól májusig kevés érdemi lépést tettek a 14 éve kormányzó konzervatívok, Rishi Sunak miniszterelnök legnehezebben meghozott döntése arra vonatkozott, hogy mikorra írja ki az esedékes választást. Erre végül július 4-én került sor, és a britek megsemmisítő vereséggel büntették a torykat. Vajon miért mérték rájuk ezt a szigorú büntetést? Másként fogalmazva: milyen tényezők magyarázzák a világszerte nagy figyelmet keltő választás eredményét?

A konzervatívok vereségének arányai

Először is néhány alapvető tény: a 650 fős Alsóházban a Labour Party 411 parlamenti mandátumot szerzett, s ezzel csak hét fővel maradt el attól többségtől, amelyet Tony Blair Új Munkáspártja ért el a legendás 1997-es választáson. A konzervatívok öt év alatt úgy veszítették el 80 fős parlamenti többségüket, hogy azt a győztes párt 174 fővel több, mint a duplájára emelte. Rishi Sunak pártja – a voksok 24%-val – csak 121 mandátumot kapott, 244 mandátumot veszítve (General Election 2024 Results, House of Commons Library, 2024). Ilyen arányban egyetlen kormányzatot sem utasítottak el a világháború óta (John Major „földcsuszamlásszerű” 1997-es veresége után is 165 tory képviselő maradt állva.). Ez volt a párt hosszú történetének a legsúlyosabb veresége, még a liberálisoktól elszenvedett 1906-osnál is nagyobb arányú; akkor 156 képviselőjük maradt. A 2019-ben megnyert 14 millió szavazattal szemben tavaly nem egész 7 millió voksot kapott a Konzervatív Párt. Meghatározó jelentőségű politikusainak sora bukott el, köztük Jacob Rees-Mogg, a „brexiter” tábor emblematikus vezéralakja és a pártelnökségre is esélyesnek tartott Penny Mordaunt, hogy csak két nevet említsünk. Sunak azonnal bejelentette lemondását. E sorok szerzője azt állítja, hogy

a júliusi választást elsősorban a toryk veszítették el, abban az értelemben, hogy jóval többet tettek ezért vetélytársaiknál. Sokat elmond az a körülmény, hogy a Munkáspárt úgy aratott óriási győzelmet, hogy 2019-es kudarcához képest érdemben nem tudta növelni szavazóinak számát: akkor a voksok 32 százalékával szerzett 262 mandátumot, 2024-ben a 411 mandátumot az összes szavazat 33,7 százalékával nyerte el. Előre tört a Liberális Demokrata Párt is: a szavazatok bő 12 százalékával 72 westminsteri mandátumot szerzett, és hetet a „zöldeknek” (Green Party) is sikerült nyerniük (UK General Election 2024 Results, BBC, 2024). Ne felejtjük el, az „egyszemélyes” választókerületre épülő brit választási rendszerben az a jelölt, aki akárcsak egyetlen szavazattal is többet kap vetélytársainál, a körzet egészét viszi. A helyesen feltett kérdés így tehát nem is az, hogy mivel győzött a Labour Party, hanem inkább az, miért omlott össze a brit jobbközép. Az alaposabb vizsgálat előtt azért jegyezzük meg: nem minden a kormányzó párton múlt. Alig zárult le a Brexit keserves folyamata, 2020 tavaszán kirobbant a Covid-járvány, amely – akárcsak a kontinens országait – a brit gazdaságot is alaposan próbára tette és 232 ezer életet követelt. Ehhez jött azután 2022 februárjától az orosz-ukrán háború kiváltotta súlyos energiaválság és a negyven éve példátlan magasságúra, 2022 októberében 11%-ra emelkedő infláció. Bár 2024 májusára a pénzromlás üteme már a Bank of England által elvárt 2%-ra csökkent, és a gazdaság növekedni kezdett, a választók többsége a torykkal asszociált „megélhetési válság” nem bocsátotta meg (Race, 2024).

A bevándorlási politika csődje és a vezetői válság

Az elkötelezett jobboldaliak szemében azonban a toryk legnagyobb vétkének mégis a bevándorlás ügyében tanúsított tehetetlenségük számított. Emlékeztet, hogy az Európai Unióból való kiválás – egyik alapvető célkitűzéseként – épp ezt kívánta korlátozni, ám alaposan meglepődhetünk, ha megnézzük a 2019 és 2024 közötti időszak mérlegét: jelentősen növekedett a bevándorlás! A Brit Statisztikai Hivatal (Office for National Statistics) 2024 novemberében nyilvánosságra hozott, a korábbi jelentéseket korrigáló adatai szerint a 2023 júniusában végződő évben 906 ezer fős, a 2024 júniusáig terjedő évben pedig 728 ezer fős volt a nettó bevándorlás (The Migration Observatory, 28 November 2024). Elmondható tehát, hogy csak 2022 júniusa és 2024 júniusa között több, mint 1,6 millióan érkeztek. A szabad munkaerő-vándorlás eltörlésével ugyan több uniós polgár hagyta el az Egyesült Királyságot, mint ahányan jöttek, viszont az új bevándorlási szabályok alapján rengetegen érkeztek az indiai szubkontinensről és Afrikából. És akkor még nem szóltunk a Csatornán keresztül átkelő illegális tízezrekről, 2022-ben csaknem 50 ezer főről, akiknek a feltartóztatására az egyetlen elképzelés az ominózus „Ruanda-terv” volt, amelyet Boris Johnson talált ki, s aztán Sunak is átvett. Ez a kelet-afrikai országba akarta szállítani a gumicsónakokon érkezőket, ám a bírósági tiltakozások miatt e célból végül egyetlen repülőgép sem indult el (Egedy, 2023). A gazdasági stagnálás és a nagyarányú bevándorlás együtt pedig alaposan meg tudja rendíteni a belpolitikai stabilitást.

A Konzervatív Pártot belülről szétziláló sorozatos vezetői válság természetesen ugyancsak jelentős tényezőként járult hozzá a választási kudarchoz. 2022-ben három miniszterelnök váltotta egymást. Johnson a Brexit után gyorsan kifogyott az ötletekből, kiszámíthatatlan

rögtönzéseivel és a karantén-szabályokat megszegő „covid- partikkal” gyorsan erodálta a tekintélyét, és októberben lemondásra kényszerült (Kuenssberg, 2022). Őt Liz Truss 49 napos, a brit történelem legrövidebb ideig tartó „regnálása” követte. A hölgy alaptalan adócsökkentési ígéretei villámgyorsan megrengették a brit pénzpiacokat, és az elkerülhetetlen bukás után a királynál is gazdagabb technokrata Rishi Sunak jött, aki nem kért sem a Johnson képviselte „karizmatikus” politikából, sem pedig Truss ígéreteiből, „tündérmeséiből” (Nevett, 2022). A populizmus után ő a technokráciát képviselte, de ez sem bizonyult nyerő irányvonalnak. Sunak már egy olyan pártot örökölt meg, amely elveszítette az önmagába vetett bizalmát (Egedy, 2022). A belső torzskalkodások láttán mind több polgár számára vált kétségessé a toryk kormányzóképesége. Sunak a tudatában volt pártja népszerűtlenségének, de 2025 januárjáig mindenképpen ki kellett írnia a választást. A gazdasági adatok említett javulása felbátorította őt és májusban július eleje mellett döntött – nem hallgatott a kampányfőnökre, aki szerint érdemesebb lett volna őszre halasztani ezt a lépést, mert addig a társadalom esetleg már érzékelhette volna az életszínvonal stabilizálódását. Ilyen körülmények között Sunak nyilvánvalóan nem mondhatta azt, amit a híres tory miniszterelnök, Harold Macmillan 1957-ben a saját kampányára készülve: „Sosem volt még ilyen jó dolgok! Ne kockáztassatok!” Kizárólag azt az ígéretet tehette, hogy bízzanak benne, s majd jobb lesz. Ez viszont nem volt, nem is lehetett elégséges. A választás eredménye tehát nem a kampányban dőlt el, de még ennek során is több hibát elkövettek a toryk. Erős visszatetszést keltett, hogy Sunak nem várta meg a normandiai partraszállás 80 évfordulójára rendezett nagyszabású nemzetközi ünnepség végét, amint az is, hogy csak megkésve lépett fel azon tory képviselőjelöltek ellen, akik – bennfentes információval visszaélve – fogadást kötöttek a választás napjának az időpontjára. A konzervatívok megosztottságát látványosan tükrözte, hogy Johnson a kampány alatt Szardínia szigetén üdült a családjával, és csak az utolsó napokban kapcsolódott be, akkor is csak azt az érvet hozva fel a pártja mellett, hogy Munkáspárt „szupertöbbsége” veszélyeztetné a brit demokráciát (Wheeler, 2024). A tory stratégia jól láthatóan csak a veszteség minimalizálására irányult.

A „BREXIT-KOALÍCIÓ” SZÉTESÉSE

Matthew Goodwin, aki ma már viszonylag fiatal kora ellenére a szigetország egyik legtekintélyesebb politológusa, s akit konzervatív beállítottságúnak nevezhetünk, néhány nappal a választás után készített elemzésében rámutatott a toryk súlyos kudarcának néhány alapvető jelentőségű társadalmpolitikai tényezőjére (Goodwin, 2024). Abból indult ki, hogy 2019-ben a Johnson vezette toryknak lehetőségük nyílt arra, hogy választói bázisukat jelentősen kiszélesítsék a munkásosztály egy jelentékeny részének, továbbá a diploma nélkülieknek és per sze a kiválás-pártiaknak a megnyerésével. Ezt ők akkor sikeresen meg is oldották, ám 2024-re a „Brexit-koalíció” szétesett. Öt év alatt a toryk a 2019-ben rájuk szavazó szakmunkásoknak több mint a felét elveszítették, s így a bázisuk ismét csak a jómódú középosztály egy részére korlátozódott. 2019-ben a konzervatívok nagy sikert értek el a diploma nélküliek körében, 2024-ben viszont a részesedésük ez utóbbiak voksaiból 30%- kal esett, de még a diplomások esetében is csökkent. A Reform Párt viszont számottevően, kb. 15 százalékkal erősítette e széles csoportban is a pozícióját (Goodwin, 2024). Emellett az is elmondható, hogy a konzerva-

tívak kifejezetten az idős polgárok pártjává váltak. Míg a fiatalok többsége a Munkáspárt vagy a Liberális Demokraták irányában tájékozódik, ők a középkorúak körében is súlyos veszteségeket szenvedtek el. A Focaldata adatai szerint a „crossover age”, vagyis az az életkor, amely után a szavazó nagyobb valószínűséggel választja a torykat, mint a Labour Partyt, 2019-ben még 42 év volt, 2024-ben viszont már 64 (Flynn, 2024). S joggal tartja kulcsfontosságúnak Goodwin, hogy míg 2019-ben a toryk az EU-tagságra nemet mondók zömét maguk mögé tudták állítani, öt évvel később a Leave-pártiaknak már csak az egyharmadát tudták megtartani. Egyharmadukat a Reform nyert meg, és még a Munkáspárt is erősödött a körükben (Goodwin, 2024).

A „THATCHERIZÁLÓDÁS” ÁRA?

Még messzebb megy a brit konzervativizmus válságának elemzésében Peter Dorey, a Cardiffi Egyetem ugyancsak nagy tekintélyű professzora. Szerinte a párt nagyarányú 2019-es választási győzelme valójában csak rövid távú specifikus körülmények eredménye volt, s ezzel elfedte a hosszú távon érvényesülő hanyatlási tendenciát. Ennek a fő okát pedig Dorey a thatcherizmus hatásában látja, egészen pontosan abban, hogy a thatcheri eszmék tisztelete, a piacközpontúság bálványozása erősebbé vált a pártban Margaret Thatcher halála után, mint életében (Dorey, 2025). Az ő értelmezésében tehát a párt nem tudott a thatcherizmustól megszabadulni, s ennek tulajdonítható, hogy a toryk minden kudarcot arra vezetnek vissza, hogy nem követték elég hűségesen a radikális gazdasági liberalizmus Thatcher által felkarolt elveit. Sokat mondó, hogy Rishi Sunak is rendre azt bizonygatta, amikor a kormánya által fenntartott magas adószint miatt támadták, hogy ő valójában a thatcheri értékek híve, csak szükségmegoldásról van szó. Ennek az irányvonalnak a társadalmi következményeivel azonban nem számoltak, nem ismerve fel, hogy a neoliberális következőes képviselte éppen, hogy rombolja azt a stabilitást és intézményi-kulturális kontinuitást, amelyeket a konzervativizmus hagyományosan védelmezni hivatott (Egedy, 2006). Ez a folyamat Dorey szerint alaposan meggyengítette a párt pozícióját a középosztály körében, és a párton belül alaposan összezsugorította a szociális tartalmú, a Disraeli teremtette hagyományokra visszavezethető „egy-nemzetben” gondolkodó konzervativizmus képviselőt (Dorey, 2025).

A TORYK ÚJ ARCA: KEMI BADENOCH

Arra a kérdésre, hogy merre, milyen politikai irányban indulnak a brit konzervatívok júliusi „földcsuszamlásszerű” választási vereségük után, csak november elején kaptunk választ, amikor a párt elnökévé a jobbszárnyról jövő Kemi Badenochot választották. Ő egy olyasfajta programmal lépett fel, amely a thatcherizmus XXI. századi változatának a kialakítására tesz kísérletet. Ez bátran értékelhető Dorey fentebb kifejtett tézisének a megerősítéseként, mégis van néhány igazán rendhagyó eleme e fordulatnak, amelyek e sorok szerzője szerint a nemzetközi és a hazai sajtóban is kissé háttérbe szorultak.

A konzervatívok új vezetőjének neve egyelőre tehát nem sokat mond a magyar olvasóknak, ezért először is néhány szót róla. A 45 éves Badenoch, az utolsó tory kabinet kereske-

delemügyi minisztere afrikai származású, még konkrétabban nigériai. Bár jómódú családja egy londoni magánklinikát választott világra hozatalához, Lagosban nőtt fel, és csak 1996-ban, 16 évesen a diktatúra borzalmai elől költözött családjával a biztonságos Nagy-Britanniába, ahol informatikus-mérnöki diplomát szerzett, majd jogot is tanult. Ugyan nem ő az első nem-fehér vezetője a brit konzervatívoknak, hiszen ezzel Sunak büszkélkedhet, de ő az első, aki bevándorlóként, sőt bizonyos értelemben menekültként érkezett a szigetországba (Geiger, 2024; Katwala, 2024).

Mivel nyerte el párttársai többségének a bizalmát? Személyes életútja ellenére elsősorban épp a bevándorlás szigorú korlátozásának a kilátásba helyezésével. Ezt persze David Cameron óta az elmúlt másfél évtizedben minden tory miniszterelnök megígérte, ám egyikük sem váltotta be. S abban nyilvánvalóan igaza van a konzervatív érzelmű briteknek, hogy a bevándorlásnak az a drámai mértéke, amellyel hazájuknak immár évtizedek óta szembe kell néznie, a demokrácia legitimitását veszélyezteti, hiszen az közös kultúrát és hagyományokat igényel. Miért hittek épp Badenochnak? Ezt talán leginkább az ő személyisége magyarázza, a Thatcherre emlékeztető következetessége, makacssága, sőt harciassága. A neves történész, Niall Ferguson ezt úgy fogalmazta meg a *Spectator* hasábjain, hogy Badenoch „meggyőződéses” politikus, aki ha törik, ha szakad, ragaszkodik az elveihez (Ferguson, 2024). Eddigi pályafutásával legalábbis ezt bizonyította. Nem csoda, hogy példaképéhez, Thatcherhez hasonlóan ő is erősen megosztja nem csak a közvéleményt, hanem a saját pártját is.

A gondolkodását formáló szellemi hatások közül feltétlenül ki kell emelnünk Thomas Sowellét, akiről az új pártelnök azt nyilatkozta, hogy elsősorban őmiatta vált konzervatívvá (Badenoch, 2024). Sowell, az amerikai konzervativizmus utóbbi fél évszázadának egyik markáns képviselője, maga is fekete bőrű, ám ennél is fontosabb, hogy Hayek követőjeként a szabadpiaci-libertáriánus felfogás egyik híres apostolává vált (Az idén 95 éves Sowell magyarul megjelent munkája: Sowell, 2022). Badenoch meg van győződve arról, hogy Nagy-Britanniát valósággal megfojtja az állami bürokrácia, amely ráadásul a „woke” identitáspolitikára rabja lett. Pártja 2024-es birminghami konferenciáján botrányt kavart azzal, hogy kijelentette: az állami tisztviselők 5-10 százaléka olyan hanyag munkát végez, hogy ezért börtönben lenne a helyük (Elgot, 2024). Sowelltól tanulta meg, hogy a pozitív diszkrimináció gyakorlata a legjobb szándék ellenére is csak oda vezethet, hogy előbb-utóbb az egyenlő bánásmód igazságtalanságnak fog látszani. Akárcsak Thatcher, a gazdasági liberalizmust ő is következetes társadalmi konzervativizmussal kombinálja. Feketeként is tagadja a „woke” ideológia egyik sarkalatos állítását, miszerint a nyugati világban intézményesített rasszizmus működik. Nagy-Britanniában a legjobb feketének lenni - állította (Abbey, 2023). A transzmeműség eszméjét a leghatározottabban elutasítja, és a tory kabinet tagjaként keményen harcolt azért, hogy a nemváltoztatás lehetőségét megkönnyítő skóciai törvényt érvénytelenítsék.

Másik szellemi forrása a 2020-ban elhunyt Roger Scruton; az új pártelnök azt vallotta, hogy végtelenül sajnálja, hogy soha nem tudott személyes kapcsolatba lépni vele. A filozófussal egyetért abban, hogy a bevándorlással kapcsolatos ellenérzések mögött nem rasszizmus áll, hanem azon aggodalom, amelyet az „otthon” rendjének a felborulása vált ki. A multikulturalizmust ő is elutasítja, mi több, a „politikai korrektség” híveit alaposan megbotránkoztatva kétségbe vonta a kultúrák „egyenértékűségének” a tézisé (Bedell-Brill, 2024). Aki pedig

Nagy-Britanniában kíván élni, annak el kell fogadnia a brit értékrendet – szögezte le. Valójában a szigetországra érkezése óta csodálattal adózik a brit hagyományoknak, amelyeket mindenképp meg akar őrizni. Nigériai tapasztalataira utalva azt mondja, hogy szerinte a mai britek nem tudják eléggé megbecsülni azt, amit elődeik elértek (Francis, 2024). A posztkoloniális Afrika gyermekeként „unortodox” véleménye van a birodalom örökségéről is, amelyet nem tart szégyellni valónak. Meghatározó olvasmányélményei közé tartozik Daren Acemoglu és Jim Robinson (magyarul is megjelent) könyve a nemzetek bukásáról; ez arról győzte meg őt, hogy Nagy-Britannia világhatalommá emelkedése a 19. században elsődlegesen nem a gyarmatok kizsákmányolására, hanem alkotmányos berendezkedésére és jogállamának a működésére vezethető vissza (Acemoglu-Robinson, 2013).

A TORYK JOBBOLDALI KIHÍVÓJA: FARAGE

A konzervatívok veresége minden hibájuk ellenére is bizonyosan jóval kisebb lett volna, ha a Brexit élharcosa, Nigel Farage – korábban hangoztatott álláspontjával ellentétben – nem dönt úgy az utolsó pillanatban, hogy mégis beszáll a versenybe a Reform párt élén. Jegyezzük meg, hogy a 2018 novemberében általa alapított Brexit Párt utódjáról, úgy is fogalmazhatunk, 2021 januárjában átnevezett változatáról van szó. 2019-ben az európai parlamenti választáson a Brexit Párt nyerte a legtöbb brit mandátumot, új nevén, 2021-től pedig főként a Covid-járvány alatti lezárások és a bevándorlás ellen agitált (Penna, 2024). A fortélyos Farage, aki formálisan 2024 júniusában tért vissza a párt élére, pontosan érzékelt a bukácsoló toryk nehézségeit, és azzal a leplezetlen igénnyel lépett fel, hogy a jobboldalon átveszi az ő helyüket, és a sajátját teszi a Munkáspárt váltópártjává. 2024 júliusában ez nem sikerülhetett: a győztes mindent visz elvére épülő brit választási rendszerben a Reform Párt ugyan a voksok 14%-át gyűjtötte be, de ezzel csak 5 képviselői helyet szerzett a westminsteri törvényhozásban. A politikai súlyát mégis nagy tévedés lenne az elnyert mandátumok száma alapján megítélni, hiszen a jelöltjei 89 körzetben a második helyre jöttek be a Munkáspárt után. Nyolcadik nekifutásra Farage-nak magának is sikerült bekerülnie a parlamentbe, az Essexi Clacton képviselőként.

A toryk vereségeit jól tükrözi, hogy azon választókerületekben, ahol 2019-ben a választók legalább kétharmada a Brexitre szavazott, most a voksok 27 %-t a Reform hódította el. A választási adatok elemzéséből kiderül, hogy a Reformra szavazók többsége 2015-ben még nem voksolt a szellemi elődek tekinthető, ugyancsak Farage névvel fémjelzett Brit Függetlenségi Pártra (UKIP) (Heath, 2024). A jobboldali szavazótábor megosztásával tehát Farage felbecsülhetetlen értékű segítséget nyújtott a Munkáspárt győzelméhez – Nelson Fraser ezért minősítette őt a Spectator hasábjain a baloldal legütösebb fegyverének (Fraser, 2024). Fölvethető, hogy vajon okos taktikát követett-e Sunak jobboldali vetélytársával szemben. Az elemzők egy része szerint a Reform által előtérbe állított kérdésekben, így különösen a migrációban és a gender-ügyekben a toryknak még harciasabban kellett volna kiállniuk, míg mások megközelítésében épp a centrum iránti elkötelezettségüket kellett volna jobban hangsúlyozniuk. „Ez csak az első lépése annak a folyamatnak, amely alaposan meg fogja Önöket lepni” – nyilatkozta magabiztosan Farage az eredményhirdetés után.

S a választást követő bő fél évet tekintve, e sorokat 2025 februárjában írva, úgy tűnik, hogy az optimizmusa nem is bizonyult alaptalannak. A kormányzó Munkáspárt népszerűség-vesztését kihasználva a közvélemény-kutatások egyértelműen a Reform Párt szinte töretlen előretörését mutatják. Ehhez minden bizonnyal hozzájárultak azok az etnikai jelleget öltő, szociális indíttatású zavargások, amelyek augusztusban robbantak ki a szigetország számos városában, miután Southportban egy ruandai család kamaszkorú fia brutális módon halálra késelt egy táncórán három kislányt. A közbiztonság romlása és a bevándorlás okozta gondok megoldatlansága miatti felháborodást kihasználva a Tommy Robinson „influenzser” által inspirált szélsőséges iszlámellenes Angol Védelmi Liga (English Defence League) hívei több városban mecseteket és bevándorlókat elszállásoló épületeket támadtak meg (Newburn, 2024). Kétségtelenül az év legfontosabb belpolitikai eseményei közé sorolhatjuk ezeket a nyugtalanító akciókat, és a közösségi médiában már sokan arról cikkeztek, hogy Nagy-Britannia a polgárháború szélére sodródott...

Idén január közepén a legnagyobb közvélemény-kutató intézet, a You Gov már azzal a hírrel lepte meg a briteket, hogy a Reform szorosan felzárkózott a Labour Party mögé: az utóbbi 26%-on, az előbbi 25%-on, a toryk pedig 22%-on álltak (Ravikumar, 2025). Mi több, az arányok február 9-10-re meg is fordultak: Farage pártja kapott 26%-ot, s Starmeré csak 25%-ot (YouGov, 2025). A konzervatívok 21%-ra estek, azt jelezve, hogy Badenoch mindedig nem találta meg a megfelelő stratégiát fő jobboldali riválisának a feltartóztatására.

A Reform Pártnak további nagy lökést adott Donald Trump elnökké választása, Farage ugyanis régóta jó személyes kapcsolatot ápol vele. (Az elnök beiktatási ünnepségére is meghívást kapott.) Trump politikai elképzelései hasonlatosak azokhoz, amelyeket mi képviselünk – állította (Dedman, 2025). Mindennek a fényében meglepetésként hatott, hogy január 5-én a Trumpgal szorosan együttműködő techmilliárdos, Elon Musk az X-en megtámadta Farage-t, kijelentve, hogy alkalmatlan a Reform Párt irányítására, mert nem állt ki a börtönbüntetésre ítélt Robinson szabadon bocsátása mellett (Walker, 2025). Farage-t azonban más irányból is érték bírálatok: pártja tíz önkormányzati képviselője a vezetési stílusára hivatkozva lépett ki. Ezzel együtt kétségtelen, hogy a Reform Párt látványosan erősödik a toryk kárára, amint azt Heath fentebb idézett választásszociológiai elemzése is igazolja, s kérdés, hogy az utóbbiak jóval mélyebb társadalmi beágyazottsága és erősebb szervezeti háttere meddig tudja ezt is ellensúlyozni.

MUNKÁSPÁRT: MEGELŐLEGEZETT BIZALOM

Választási programjában a Munkáspárt nem ígért semmiféle radikális újdonságot – a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (NHS) várólistáinak a rövidítése „örökzöld” téma (Reuters, 2024). A Labour-kormány mindenesetre kiemelt célnak tekintette az évtizedek óta kritizált NHS színvonalának a javítását, annál is inkább, mert ez az ügy a Reform Párt „Achilles-sarka” – Farage több ízben is a magánosítást támogató ötleteket vetett fel. Beígérték „Great British Energy” névvel egy hatalmas állami vállalatot, amely zöld projektekbe, így szél- és vízenergiafejlesztésekbe és árapályerőművekbe fektetne öt év alatt 8,3 milliárd fontot (Energy Saving Trust, 2024). Az egyes programpontoknál azonban nyilvánvalóan fontosabbnak bizonyult, hogy 2024-ben

a Labour Party a stabilitás ígérését hordozta az állandósuló kormányzati káoszban. A választási kampányra nem az erős személyiségek párviadala nyomta rá a bélyegét; nem csak Sunak nélkülözött bármiféle karizmát, hanem a győztes párt elnöke, a jelenlegi kormányfő, Sir Keir Starmer is. A tory tábor fentebb vázolt szétesése miatt azonban a Labour Party olyan erős pozícióba került, hogy ez nem okozott számára különösebb problémát, ráadásul, ha viszonylag „szürke” egyéniség is a korábban ügyvédként és ügyészként dolgozó Starmer, tagadhatatlanul igen hatékony szervezőnek bizonyult. A 2019-es vereség után 2020-ban választották elnök-ké, és gyorsan sikerült kiszorítania a pártból „ultrabalos” elődjét, Jeremy Corbynt (Baldwin, 2024). Ezt követően a pártját középre kormányozta, bár Blair „harmadikutas” irányvonalától balra igyekezett eltérni. „Elég baloldali ahhoz, hogy az idealistákat megnyerje, és elég józan ahhoz, hogy a realistákat megnyugtassa” – írta róla szellemesen Michael Gove, a több miniszteri posztot is betöltő befolyásos tory politikus (Gove, 2025). És Starmer nagy segítséget talált Morgan McSweeney személyében, a remek kampánymenedzserében és októbertől a kabinetfőnökében, akit Gove az új kormányzat igazi „szürke eminenciásaként” értékel.

A választás óta eltelt időszakban azonban keveset tudott még bizonyítani a Munkáspárt, ami jól meglátszik népszerűségének meglepő mértékű, fentebb már említett csökkenésében. 2024 októberében Rachel Reeves pénzügyminiszter nagyszabású adóemeléseket jelentett be, arra hivatkozva, hogy a toryktól örökölt államkincstárban 22 milliárd fontnyi „fekete lyukat” találtak. Az új költségvetési csomag elsősorban a cégek terheit növeli, 15 százalékra emeli ugyanis a munkaadók által a dolgozóik után fizetendő társadalombiztosítási járulékot. A következményeket azonban a munkavállalók is nyilvánvalóan megérzik. Reeves megnövelte az örökösödési adó egyes tételeit, a befektetések utáni adókat és megszüntette a magániskolák tandíjainak eddigi ÁFA-mentességét – ez utóbbi döntések elsősorban a jobb módú középosztályt sújtják. Nyugdíjasok széles csoportját érintette viszont hátrányosan az a döntés, hogy szigorú rászorultsági alapon korlátozzák a szokásos téli tüzelőanyag-támogatásokat. Erősödik tehát az elégedetlenség a Starmer-kormány teljesítményével szemben; ez magyarázza, hogy a párton belül 2024 végén megalakult a „Red Wall”, vagyis a „Vörös Fal” nevű nyomásgyakorló csoport, amely arra kívánja ösztönözni a minisztereket, hogy foglalkozzanak többet a leszakadt ipari körzetek lakóival és lépjenek fel hatékonyabban a bevándorlás ellen, ha nem akarják, hogy Farage Reform Pártja elhódítsa őket a következő választáson.

Említsük végül meg, hiszen nagy horderejű kérdésről van szó, hogy novemberben az Alsóház megszavazta a munkáspárti kormány törvényjavaslatát az „asszisztált öngyilkosságról”, vagyis az „aktív eutanázia” legalizálásáról. Ez az indítvány, amely rendkívül heves vitákat váltott ki, s amely a Lordok Házának jóváhagyását is igényli, a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, cselekvőképes felnőttek számára Angliában és Walesben megadná a jogot, hogy orvosaik segítségével befejezhessék életüket, ha a szakvélemények szerint várhatóan 6 hónapnál kevesebb van nekik hátra.

Starmernek nagyon jól jött a Skót Nemzeti Párt veresége 2024 júliusában, mert ez lehetővé tette Skócia visszahódítását; itt a 21. század elejéig a Labour Party volt a legerősebb. Az SNP 2007-től vette át az országrész irányítását, 2014-ben egy kudarcot vallott népszavazást is kiharcolt Skócia függetlenségéről. (A skót autonómia előzményeit, az 1998-as „devolúciót” illetően ld. Kaiser, 2012). A 2016-os népszavazáson a skótok 62%-a a Brexit ellen foglalt

állást, s ez új energiát adott a szeparatista törekvésnek, ám az Egyesült Királyságból való kiválást harciasan követelő, gender-reformokat erőltető Nicola Sturgeon „első miniszter”, vagyis a helyi kormányfő korrupció-gyanús ügyei olyan válságot robbantottak ki a pártban, amely diszkreditálta azt a skótok többségének a szemében. Sturgeon 2023 februárjában rákényszerült arra, hogy bejelentse lemondását, és még a férje ellen is eljárást indított a rendőrség (Károczkai, 2023). Ez a háttére annak, hogy az „első miniszter” posztját 2024 májusa óta betöltő John Swinney vezette SNP a westminsteri parlament 57 skóciai mandátumából a voksok 30%-val mindössze 9-et tudott megtartani. 2019-ben még 48 képviselőjük volt! A Munkáspárt a voksok 35%-ával 39 képviselői helyet nyert a londoni Alsóházban, a Skóciában hagyományosan gyenge pozíciójú toryk 5 mandátumot szereztek (McGeoghegan, 2024). A skót függetlenség ügye mindenesetre jó időre lekerült a napirendről.

FOLYTONOSSÁG A KÜLPOLITIKÁBAN

A Labour Party választási programja azt ígérte, hogy a briteket ismét „Európa egyik vezető nemzetévé” teszi. Starmer már ellenzékben többször jelezte, hogy pártja szeretne közeledni az Európai Unióhoz, a választási győzelem után pedig ezt még erősebben hangsúlyozta. Starmer ugyanakkor azt is leszögezte, hogy a 2016-os népszavazás eredményét tiszteletben tartja, és nem kívánja megkérdőjelezni az Egyesült Királyság visszaléptetését. A történelem paradoxonának is tekinthető, hogy az elmúlt másfél évtized kétségkívül legmaradandóbb politikai következményének, a Brexitnek a működtetése így júliustól annak egykori ellenfelére, a Munkáspártra hárul. A hangsúlyok tehát módosultak, de az együttműködés szorosabbra fonásának az EU részéről is vannak korlátai. Michel Barnier francia diplomata, aki annak idején a kilépési tárgyalásokat vezette, leszögezte a Telegraphnak adott nyilatkozatában, hogy a „cherry-picking” politikáját, vagyis az egységes piac és a vámunió előnyeiből való válogatást Starmernek éppúgy nem teszik lehetővé, amint elődeinek sem, ha London nem fogadja el a munkaerő szabad áramlásának az elvét (Barnes, 2024). Erre pedig a Labour-kormányzat sem készül.

Az előző kormányok által megszabott „vörös vonalak” továbbra is érvényesek, s ez még az Észak-Írország státuszát rendező, Sunak által letárgyalt ún. „windsori keretegyezményre” is áll (Campbell, 2023).

A kormányváltás az Egyesült Királyság alapvető külpolitikai orientációját, az „atlantizmust” nem érintette, azzal ugyanis a Munkáspárt sem akar szakítani, és Ukrajna támogatását is éppoly fontosnak tartja, mint elődje. A háború kirobbanása után Boris Johnson volt az első nyugati vezető, aki elutazott Kijevbe, Starmer pedig ismét leszögezte az Európai Politikai Közösség 2024 júliusában a Blenheim-kastélyban tartott csúcstalálkozóján, hogy hazája nem maradhat tétlen „Oroszország barbár háborújával” kapcsolatban. „Addig támogatjuk Ukrajnát, amíg szükséges, mert az orosz fenyegetés egész Európát érinti” – ennél egyértelműbben aligha lehet fogalmazni (Gov.UK, Speech, 2024). Az új külügyminiszter, David Lammy gyorsan el is látogatott a Moszkva-ellenes szövetség kontinentális bástyájának tekintett Lengyelországba, amellyel – a balti államokat is bevonva – London különlegesen szoros kapcsolatot alakított ki, Mindenképpen figyelemre méltó tény, hogy a brit kormányok Ukrajna- politikája

olyan szélességű társadalmi konszenzusra támaszkodik, amelyhez hasonlót nem találunk a kontinens nagy országaiban, Németországban, Franciaországban vagy Olaszországban. Talán közrejátszik ebben az a hagyomány, hogy a brit közvélemény határozottan elvárja az ország mindenkor vezetőitől a „morális” ügyek melletti kiállást. A tradíció fontos része az orosz-ellenesség is, amely a XIX. század első fele óta töretlenül érvényesült a brit külpolitikában. A Donald Trump körül csoportosuló amerikai republikánusokkal ellentétben a brit Konzervatív Pártnak még a legharciasabb jobbszárnya sem kételkedett soha a politika helyességében. Amikor Farage egy interjúban Putyint kezdte mentetgetni, Sunak, Johnson és Starmer egyaránt botrányosnak tartotta a szavait, amelyek vélhetően szavazatvesztést is okoztak, hiszen korábban rendre magasabbra mérték a Reform Párt támogatottságát (Cater, 2024).

A POLITIKA TELJESÍTMÉNYÉNEK A MEGÍTÉLÉSE

És hogy milyen volt az élet 2024-ben az Egyesült Királyságban?

A „kollektív jólét” (collective well-being) mérése nyilván nehéz, ha ugyan nem megoldhatatlan feladat. Ezzel együtt erre a szigetországban is évek óta tesznek kísérletet, és annak a tanulmány számára is van relevanciája, hogy 2024-ben a vizsgált négy fő dimenzió közül (szociális, gazdasági, környezeti, és politikai) a legalacsonyabb értékelést a negyedik, vagyis a demokrácia működésével kapcsolatos elégedettség kapta: míg a szociális és a gazdasági szféra 100 pontból 72-öt, illetve 71-et kapott, ez csak 40 pontot. De 2024 a hektikus változások éve volt, s bár a britek elvárásai magasak, ez akár javulhat is 2025-ben (Carnegie UK: Life in the UK 2024).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abbey, Nels (2023): Britain's the best place to be black, says Kemi Badenoch. *The Guardian*, 3 October, 2023 <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/oct/03/britains-best-place-to-be-black-kemi-badenoch-tory>.
- Acemoglu, Daron – Jim, Robinson (2013): *Miért buknak el nemzetek? A hatalom, a jólét és a szegénység eredete*, HVG Könyvek, 2013
- Baldwin, Tom (2024): *Keir Starmer: the biography*, William Collins.
- BBC (2024): UK General election 2024 Results, BBC, 2024, <https://www.bbc.com/news/election/2024/uk/results>.
- Badenoch, Kemi (2024): *If we don't defend our culture, who will?* Kemi Badenoch's speech to the International Democracy Union Forum, Washington, D.C., 7 December, 2024, <https://www.kemibadenoch.org.uk/news/if-we-dont-defend-our-culture-who-will-kemi-badenochs-speech-international-democracy-union>.
- Bedell-Brill, Joe (2024): Kemi Badenoch: 'Of course not all cultures are equally valid', *The Spectator*, 29 September, 2024, <https://www.spectator.co.uk/article/kemi-badenoch-of-course-not-all-cultures-are-equally-valid/>.
- Barnes, Joe (2024): No Brexit renegotiation without free movement, warns Barnier, *The Telegraph*, 23 June, 2024, <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/06/23/no-brexite-renegotiation-without-free-movement-warns-barnier/>.
- Campbell, John: Brexit: *How the NI Protocol became the Windsor Framework*, BBC, 21 December, 2023, <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-67748392>
- Cater, Leonie (2024): Sunak, Starmer slam Farage claim that EU, NATO 'provoked' invasion of Ukraine, *Politico*, 22 June 2024, <https://www.politico.eu/article/sunak-starmer-slams-farage-eu-nato-provoked-russia-war-ukraine/>.

- Dedman, Simon (2025): *Farage hails Trump 'inspiration' at Reform UK rally*, BBC, 1 February 2025, <https://www.bbc.com/news/articles/czrlkd5p2lo>.
- Dorey, Peter (2025): „Things fall apart, the centre-right cannot hold: the crisis of British Conservatism since 1990, *British Politics*, 27 January, 2025, <https://link.springer.com/article/10.1057/s41293-025-00277-6>.
- Egedy Gergely (2006): Thatcherizmus: (neo)liberalizmus vagy (neo)konzervativizmus? *Politikatudományi Szemle*, 2006/2-3.
- Egedy Gergely (2022): Az eltűnt stabilitás nyomában: az Egyesült Királyság 2022-ben, *Polgári Szemle*, 18. évf. 2022, 4-6.
- Egedy Gergely (2023): *Elvetélt kísérlet?, A Ruanda-terv, Országút*, 2023, november 29, <https://orszagut.com/kozelet/elvetelt-kiserlet-a-ruanda-terv-egedy-gergely-5352>.
- Elgot, Jessica (2024): Some civil servants so bad they should be in prison, says Badenoch, *The Guardian*, 1 October, 2024, <https://www.theguardian.com/politics/2024/oct/01/some-civil-servants-should-be-in-prison-says-kemi-badenoch>.
- Energy Saving Trust (2024): *Great British Energy: what we know so far*, 2 August, 2024, <https://energysavingtrust.org.uk/great-british-energy/>.
- Gov.UK (2024): *Speech. PM's remarks at the opening plenary session of the European Political Community*, 18 July 2024, <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-remarks-at-the-opening-plenary-session-of-the-european-political-community-18-july-2024>.
- Ferguson, Niall (2024): *Kemi Badenoch*, in: Ed West – Niall Ferguson. Kemi vs. Robert: who would be the best Tory leader? *The Spectator*, 26 October, 2024, <https://www.spectator.co.uk/article/kemi-vs-robert-who-would-be-the-best-tory-leader/>.
- Flynn, Patrick (2024): *How Britain voted 2024*, *Focaldata*, 6 July, 2024, <https://www.focaldata.com/blog/how-britain-voted-2024>.
- Francis, Sam (2024): *Badenoch stands by Nigeria comments after criticism*, BBC, 11 December 2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cx2ygvxn9kzo>.
- Fraser, Nelson (2024): Downfall: how Nigel Farage became the Left's greatest weapon, *The Spectator*, 27 June 2024, <https://www.spectator.co.uk/podcast/downfall-how-nigel-farage-became-the-lefts-greatest-weapon/>.
- Geiger, Chas (2024): *Kemi Badenoch: who is the new Tory leader and what does she stand for?*, BBC, 2 November, 2024, <https://www.bbc.com/news/articles/c1d59k513qgo>.
- General Election 2024 Results, House of Commons Library, 2024, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10009/>.
- Goodwin, Matthew (2024): *The realignment is over. 10 key messages from the 2024 UK election*, 08 July, 2024, <https://www.mattgoodwin.org/p/the-realignment-is-over-10-key-messages>.
- Gove, Michael (2025): *Morgan McSweeney is urging Keir Starmer to go for the kill*, *The Spectator*, 08 February, 2025, <https://www.spectator.co.uk/article/morgan--is-urging-keir-starmer-to-go-for-the-kill/>.
- Heath, Oliver (2024): *The 2024 general election and the rise of Reform UK*, *Political Quarterly*, 30 November, 2024, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-923X.13484>.
- Kaiser Tamás (2012): *Gördülő devolúció az Egyesült Királyságban*, *Gondolat*, 2012
- Karóczkai Balázs (2023): *Szemünk láttára hullik szét a skót függetlenség álma*, *Index*, 2023, 04. 22. <https://index.hu/kulfold/2023/04/22/egyesult-kiralysag-skocia-nicola-sturgeon-snp-botrany-hutlenkezes/>.
- Katwala, Sunder (2024): From a childhood in Nigeria to Tory leader: the remarkable rise of Kemi Badenoch, *The Guardian*, 3 November 2024, <https://www.theguardian.com/politics/2024/nov/02/from-a-childhood-in-nigeria-to-tory-leader-the-remarkable-rise-of-kemi-badenoch>.
- Kuenssberg, Laura (2022): *Boris Johnson: the inside story of the prime minister's downfall*, BBC, 13 July 2022, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-62150409>.
- McGeoghegan, Mark (2024): *How Scotland voted in the 2024 UK general election*, Centre on Constitutional Change, University of Edinburgh, 10 July 2024, <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/news-and-opinion/how-scotland-voted-2024-uk-general-election>.

- The Migration Observatory: *UK migration data revised upwards yet again, but show downward trend in net migration following visa restrictions*, , 28 November 2024, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/press/uk-migration-data-revised-upwards-yet-again-but-show-downward-trend-in-net-migration-following-visa-restrictions/>.
- Nevett, Joshua (2022): Rishi Sunak calls for stability and unity as he wins contest to be PM, *BBC Politics*, 25 October, 2022, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-63375281>.
- Newburn, Tim (2024): *Reading the 2024 riots*, *LSE Blogs*, 9 August, 2024, <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/reading-the-2024-riots/>.
- Paylor, Hannah (2024): Life in the UK 2024 (Collective Well-Being), Carnegie UK, 2024 <https://carnegieuk.org/publication/life-in-the-uk-2024/>
- Penna, Dominic (2024): *Who are Reform UK? History and beliefs under Nigel Farage*, *The Telegraph*, 5 July, 2024, <https://www.telegraph.co.uk/politics/2024/07/04/reform-uk-party-richard-tice-history-brexit-tories/>.
- Race, Michael (2024): *UK inflation rate falls to lowest in almost three years*, *BBC News*, 22 May, 2024, <https://www.bbc.com/news/articles/c511m7jgy13o>.
- Ravikumar, Sachin (2025): UK poll shows right-wing Reform in close second behind Labour Party, *Reuters*, January 14, 2025, <https://www.reuters.com/world/uk/uk-poll-shows-right-wing-reform-close-second-behind-labour-party-2025-01-14/>.
- Reuters (2024): *UK election: What has Labour promised to do if elected?*, *Reuters*, 3 July 2024, <https://www.reuters.com/world/uk/uk-election-what-has-labour-promised-do-if-elected-2024-07-03/>.
- Sowell, Thomas (2022): *Diszkrimináció és egyenlőtlenségek*, MCC Press, 2022.
- Wheeler, Brian (2024): Johnson help will make a difference, Sunak says, *BBC*, 18 June, 2024, <https://www.bbc.com/news/articles/cg33wjlyd9o>.
- Watson, Ian (2025) : Red Wall Labour MPs want tougher message on immigration, *BBC*, 5 February 2025, <https://www.bbc.com/news/articles/c0lze0lnd25o>.
- Walker, Peter (2025): Elon Musk turns on Nigel Farage and calls for new leader of Reform, *The Guardian*, 5 January 2025, <https://www.theguardian.com/politics/2025/jan/05/farage-refuses-to-condemn-free-speech-heromusks-remarks-on-jess-phillips>.
- YouGov (2025): *Voting intention: Lab 25%, Ref 26%, Con 21%*, 2025, <https://yougov.co.uk/politics/articles/51560-voting-intention-lab-25-ref-26-con-21-9-10-feb-2025>.